אוניברסיטת בר-אילן – המחלקה להיסטוריה של המזרח התיכון

המהפכה העבאסית

משטרים ואידיאולוגיות פוליטיות
19-214-01
פרופ' יעקב לב
מגיש: יובל רון
10/08/2003

תוכן עניינים

הקדמה

העבאסים עלו לשלטון (750) כתוצאה מהתקוממות מזוינת. התקוממות זו החלה בח׳רסאן, המחוז המרוחק ביותר בח׳ליפות האומאית. משם התפשטה ההתקוממות לאזורים המערביים של הח׳ליפות, והובילה בסופו של דבר לנפילתה של הח׳ליפות האומאית. אולם התקוממות זו לא הופיעה יש מאין, קדם לה שלב הכנה ארוך שנערך במחתרת.

בעבודה אתאר את המקורות ללגיטימציה השלטונית של העבאסים, ואת הרקע החברתי למהפכה. אסקור באילו מסרים אסלאמיים השתמשו בכדי להשיג כוח פוליטי כדי להשתלט על השלטון. בעבודה אתמקד בשלבי ההכנה למהפכה, ובשלב ההתבססות הראשוני של המשפחה בשלטון.

רקע – לגיטימציה של שלטון באסלאם

נושא הלגיטימיות של השלטון ושל ההנהגה הפוליטית הטרידה את האסלאם מתחילת דרכו. הלגיטימיות לשלטונו של מחמד נבעה מהיותו שליח האל ובזכות הצלחותיו. עם מותו הפתאומי של מחמד עלו השאלות מי יחליף את מחמד בשלטון ומהי הלגיטימיות לשלטונו.[1]

האומאים שעלו לשלטון (661 לספירה) היו צריכים למצוא בסיס לגיטימי לשלטונם. הבסיס הלגיטימי לשלטונם נמצא ברעיון שח'ליפים האומאים הינם ח'ליפים בחסד האל. הח'ליף הינו סגנו של אללה עלי אדמות, ומכאן חלה חובת ציות על כולם ומי שאינו מציית לשליט בעצם מורד באללה עצמו. כמו כן, היה עליהם לבנות מחדש את הבסיס הפוליטי של האסלאם – את מי בוחרים לשלטון. הדפוס שנבחר, הוא חידוש של בית אומיה, השלטון עובר בירושה בקרב המשפחה לאו דווקא בין אב לבן. עד השלטון האומאי תפקיד הח'ליף לא עבר בירושה השליט נבחר על ידי שורא.

מול הטענות האומאיות ללגיטימציה שלטונית אנו מוצאים מתנגדים בקרב האוכלוסייה המסלמית. שקראו לבחירת ח'ליף מקרב משפחת הנביא. גם הם סברו שסמכותו של השליט תגיע מאללה בכך שיקבל ממנו את היכולת לפרש את הקראן ומעשי הנביא אשר תוארו בחדית'.

קביעה זו מעלה מספר שאלות נוספות. השאלה שהטרידה במיוחד את המלומדים המסלמים (עלמא) היתה שאלת הקרבה המשפחתית למחמד, האם היורש יהיה מהמשפחה המצומצמת או מהמשפחה המורחבת. שאלה נוספת שעולה היא כיצד

---

[1] Moshe Sharon, Black Banners From The East (Jerusalem: 1983), p. 31

יבחר מנהיג המשפחה מקרב המועמדים הפוטנציאלים. קבלת גישה זו או אחרת הביאה להופעתן של קבוצות שונות בקרב המסלמים.

אלה שסברו שיש לבחור מנהיג מקרב המשפחה המצומצמת, סברו שההנהגה תישאר בידי ענף מצומצם של משפחת הנביא, הענף החסייני של משפחת עלי, שעל פי סברתם הוא היורש האמיתי של הנביא. זכות זו נגזלה מידי עלי על ידי שלושת הח'ליפים, ועל ידי בית אומיה שגנב את השלטון מידי עלי ומנע את הזכות לשלטון מיורשיו הלגיטימיים. על פי גישה זו השלטון צריך לעבור מאב לבן כאשר האב בוחר את יורשו.

לעומתם יש הסוברים שאין להתמקד רק בענף מסוים של המשפחה וכי להנהגה ייבחר האדם המתאים ביותר. יש שתי אפשרויות לבחירת מנהיג: א) המנהיג ממנה את יורשו או מקרב בניו או מקרב המשפחה המורחבת. ב) המנהיג הקודם אינו אחראי על בחירת יורשו. כל אחד מקרב משפחת הנביא שמוכן לקחת לידיו את ההנהגה ולהסתכן במרידה כנגד השלטונות יהיה ראוי להנהיג את משפחת הנביא.

לרעיונות אלה יש חשיבות רבה בהמשך. הנהגה שהועברה בירושה הואצלה על ידי אללה ואין מקום לערער על סמכותה, בעוד הגישה השניה אינה רואה בתפקיד המנהיג, כתפקיד העובר בירושה אלא בוחנת אותו על פי כישוריו.[2]

כאשר אנו באים לבחון את התנועה העבאסית, אנו מוצאים שילוב של גישות שונות לביסוס לגיטימציה לשלטונם. העבאסים כרכו את הלגיטימיות השלטונית שלהם בקשר למשפחת הנביא, בזכות ההורשה. הם טענו שהזכאות להנהגה עברה להם מידי אבו-האשם ממשפחת הנביא, ובכך קיבלו לידם סמכויות אלוהיות להנהיג את

[2] Hugh kennedy, The Early Abbasid Chaliphate (London: 1981) pp. 37-39

הקהילה האסלאמית. בנוסף מצאו שורשים בתקופה הטרום-אסלאמית, כאשר למשפחה היה תפקיד פולחני במסגרת העליה לרגל, ואבי המשפחה היה הקרוב ביותר לנביא בתקופת ילדותו כאשר הנביא היה יתום והוא היחיד שדאג לו.

העבאסים דגלו בגישה, שתפקיד ההנהגה מועבר למנהיג, שמסוגל להסתכן ולקחת את ההנהגה בידיו, ולתפוס את השלטון. לאחר שתפסו את השלטון הם אמצו את הגישה, שהשלטון שניתן להם בידי אללה, עובר בירושה בקרב המשפחה השלטת. מכאן בשל היותם נציגי אללה עלי אדמות אין לערער על סמכותם.[3]

[3] Hugh kennedy, The Early Abbasid Chaliphate (London: 1981) pp. 41-42

מצב חברתי "מוליד" מהפכה

האידיאל של האסלאם המוקדם היה ליצור חברה צודקת יותר ושוויונית. החברה האסלאמית היתה צריכה לעבור שינוי שבעקבותיו מעמדו של המאמין אמור היה להיקבע על פי ותיקותו באסלאם ואדיקותו. אולם במציאות שנוצרה בעקבות הכיבושים, התברר שלא חל שינוי.

המבנה החברתי הישן, הקדם-אסלאמי, של נאמנויות שבטיות ושייח'ים שבטיים נשאר על כנו, משפחות ואנשים שהיו בעלי עוצמה בעבר שמרו על כוחם גם לאחר הופעת האסלאם, וזאת למרות הצטרפותם המאוחרת לאסלאם. נוסף על כך ההכנסות ממסים של האדמות הכבושות היו אמורות לספק את הכנסה לכל המסלמים. במציאות שנוצרה בשטח רוב האדמות הועברו לידים פרטיות. מצב זה יצר שכבת עלית חדשה מקרב המקורבים לשלטון שנהנו מהאדמות, ונוצרו פערים חברתיים בקרב החברה המסלמית.

חוסר השוויון בין המסלמים יצר מצב של חוסר שביעות רצון בקרב רבים מהמתישבים שהגיעו מחצי האי ערב, עובדה שבלטה במיוחד בעיראק שהיתה בה אוכלוסיה ערבית גדולה. הם הרגישו שנושלו מחלקם הצודק בשלל הכיבושים. בנוסף נוצרו מתחים באוכלוסיה הערבית בין גלי הכיבוש השונים, כשהמסלמים שהגיעו ראשונים הרגישו מאוימים מאלה שבאו אחריהם ואילו האחרונים קינאו במעמד הותיקים.

חוסר שביעות רצון בלט גם בקרב המואלי - המתאסלמים החדשים. הם מצאו את עצמם מנועים מאותן זכויות מהן היו אמורים להנות כמסלמים. הם היו אמורים

לשלם מס נמוך יותר מאשר הלא מסלמים. במציאות לא יכול היה השלטון להכיל זכות זו גם על המתאסלמים החדשים.

האוכלוסיות האלה היו מאוחדות באיבה לשלטון האומאי שישב בסוריה, וראו בו אחראי למצב שנוצר. בימיו של מעאויה (661-680) השלטון לא היה שלטון דיכוי, שינוי חל בתקופת שלטונו של עבד אלמאלכ (685-705) שהיה שלטון יותר ריכוזי וחלה החמרה במערכת היחסים בין השלטון לאוכלוסיה. לדוגמא, לעיראק הובאו שליטים מסוריה שהיו זרים ומנוכרים לאוכלוסיה המקומית, וכדי להשליט סדר הוקמה העיר וואסט ששימשה בסיס לחיילים הסורים ששמרו על הסדר בעיראק.

עקב רצון השלטון האומאי להקטין את המתיחות בעיראק, נשלחו מספר רב של עיראקים להשתתף בכיבוש ח׳רסאן, ורבים מהם התיישבו באזור. כתוצאה מכך גדלה האוכלוסיה הערבית בח׳רסאן, עובדה שהעלתה את החשיבות הפוליטית של האזור.

עקב מבנהו הגיאוגרפי של מחוז ח׳רסאן כבר בתקופת השלטון הפרסי לא היה שלטון ריכוזי, והמחוז היה מלא בנסיכויות עצמאיות שהתקיימו זו לצד זו. עובדה זו הקשתה על הכיבוש המסלמי של האזור. המסלמים חתמו בריתות עם אותן נסיכויות לפיהן הנסיכויות נשארו עצמאיות תמורת מס לשלטון המסלמי.

המסלמים שהגיעו לאזור התישבו בערים, כל עוד המסלמים נשארו בערים לא נוצרו מתחים בין האוכלוסיה המקומית והמסלמים. אולם כשהמסלמים החלו להתישב באזורים הכפריים ולהתערות באוכלוסיה המקומית הערבים המסלמים היו תחת שלטונם של השליטים המקומיים, שלא היו מסלמים, ונאלצו לשלם להם מסים.

באזור חרסאן היתה אי-שביעות רצון מהשליטים האומאים. התושבים הערביים חשו ניכור כלפי פקידי השלטון שבאו מדמשק, המסים שנגבו מהאוכלוסיה הופנו למרכז השלטוני בדמשק. הם העדיפו לראות את ההכנסות ממסים מנוצלות בח׳רסאן ולא מועברות לדמשק. המתאסלמים החדשים הרגישו אזרחים סוג ב׳ לעומת המסלמים הותיקים. בנוסף לכך הם היו תחת שליטתם של השליטים הלא מסלמים.

המתחים החברתיים וחוסר שביעות הרצון מהשלטון האומאי בדמשק היווה קרקע פוריה לצמיחת תנועות אופוזיציה לשלטון שקראו להחלפתו. בין תנועות אלה צמחה התנועה העבאסית שהטיפה להחלפת השלטון.[4]

[4] Hugh kennedy, The Early Abbasid Chaliphate (London: 1981) pp. 35-37

הקריאה למהפכה

המהפכה העבאסית מכילה בתוכה שני מרכיבים חיוניים האופייניים למהפכה מודרנית. השלב הראשון, שלב ההכנה הסודי, שמבוצע בהתאם לתכנים אידיאולוגיים המוגדרים היטב. השלב השני, הינו שלב ההתקוממות המזוינת, שבמקרה המהפכה העבאסית הוכתר בהצלחה. כאשר אנחנו באים לבחון את המהפכה העבאסית יש לבחון אותה על פי טרמינולוגיה אסלאמית.[5]

במהפכה העבאסית מוצאים אנו את התפיסה של מהפכה דו-שלבית שבאה לידי ביטוי בשימוש התעמלנים העבאסים במונח דעוה, ומאוחר יותר בשימוש במונח דאולה, בכדי להגדיר ולאפיין את השינוי הממשי בשלטון. המונח דעוה נטבע במקור במסורת האסלאמית לתאר את קריאת הנביא לאסלאם. הוא נקרא דאעי אללה, בעוד מלוויו נקראו רג׳אל אד-דעוה או דואת. מאוחר יותר קיבל המושג משמעות פוליטית דתית כללית, לקריאה של אדם, או קבוצת אנשים, לתמיכה לזכות בתואר אמאם.[6]

נראה כי תחילת הדעוה בח׳רסאן בסביבות 718 ,באותה עת החלה קבוצה קטנה של תועמלנים בסביבות העיר מארוו לפעול למען משפחת הנביא ,במהלך 40 השנים הקרובות עברה התנועה שורה של עליות ומורדות ולפחות שינוי אחד בהנהגה.

ב-742 נוצר קשר בין מנהיגי הדעוה בח׳רסאן לבין העבאסים באמצעות תומך בכיר במשפחת הנביא בוקייר אבן מאהן מכופה שהגיע לח׳רסאן ורכש את תמיכתם של מנהיגי הדעוה סולימן אבן קטור אל חוזאי, וקיטבא אבן שביב אל תאי, בעבאסים. הקשר שנוצר בין המשפחה העבסית לבין הדעוה בח׳רסאן נשמר באמצעות בוקייר

[5] Moshe Sharon, Black Banners From The East (Jerusalem: 1983) p. 20

[6] Moshe Sharon, Black Banners From The East (Jerusalem: 1983) p.21

אבן מאהן ולאחר מותו המשיך דרכו אבו סלמה. בשלב הזה התעמולה נשארה ללא שינוי בקראה לתמיכה בבן למשפחת הנביא. מבלי לציין באיזה ענף משפחתי מדובר.[7]

התעמולה העבאסית אמצה את התעמולה של התנועה בח'רסאן והיתה הראשונה שהשתמשה במונח דעוה בהרחבה במסגרת האסלאם ופיתחה מערכת מוסדית סביבו. המילה דעוה מסמלת גם את הליבה האידיאולוגית של התנועה העבאסית שעל פיה נטען שהפיצול באומה האסלאמית הינו תוצאה של נטישת דרכו המקורית של הנביא, ושלטון האומאים הוא ביטוי לנטישת דרכו המקורית של הנביא ולכן השלטון איננו לגיטימי. במידה שהשלטון ישאר בידי האומאים יגדיל הדבר את הפיצול באומה האסלאמית.

הדעוה העבאסית הבטיחה חזרה לאסלאם של מחמד. היא הבטיחה דאולה, כלומר מהפכה. המונח דאולה מכיל בתוכו את הרעיון והאידיאל של החזרה למקורות ומתבסס גם על המשמעות המקורית של השורש ד.ו.ל שהיא להחליף או לסובב. בתקופה המוקדמת של התעמולה העבאסית שני המושגים דעוה ודאולה היו קשורים אחד בשני בחשיבה הפוליטית. הדעוה הוצגה כהעתק מדויק של קריאת הנביא לאסלאם ונחשבה כהתחלתה של הדאולה – מהפכה. זו תוארה כחזרה מדויקת של הדאולה של הנביא בעצמו. לאחר שביססו את שלטונם שימש מושג הדאולה לציין את שלטונם ומכאן גם את המדינה. בתעמולתם הדגישו העבאסים שהדאולה (תור) שלהם היא האחרונה וזאת בכדי למנוע מאחרים להשתמש במונח ולפעול נגדם. אחת הדרכים למנוע זאת היתה בהדגשת האופי המשיחי של הדאולה הזאת.[8]

---

[7] Hugh kennedy, The Early Abbasid Chaliphate (London: 1981) pp. 42-43

[8] Hugh kennedy, The Early Abbasid Chaliphate (London: 1981) pp. 21-24

המהפכה

העבאסים בראשית דרכם ביססו את כוחם בעזרת אבו-מסלם נציגם. בשלב זה העבאסים נשארו מאחורי הקלעים. אבו-מסלם השתלט על הדעוה בח׳רסאן והחל בהכנות למהפכה פעילה. היו מספר מניעים שהביאו את העבאסים לפנות לכיוון ח׳רסאן למרות היותו מחוז מרוחק. עקב ריחוקו של המחוז ממרכז השלטון האומאי, השלטון היה פחות ריכוזי מאשר במקומות אחרים והיה מתאים יותר לפעילות מהפכנית. נוסף על כך היתה בו אוכלוסייה ערבית גדולה בלתי מרוצה, ומספר רב של מואלי שהיו מוכנים להתגייס למטרות העבאסים. זאת ועוד לחלק גדול באוכלוסייה היה ניסיון קרבי עקב היות המחוז אזור ספר.

אבו-מסלם, הדמות החשובה ביותר בדעוה העבאסית, הינו הדמות החידתית ביותר בהיסטוריה האסלאמית. ישנן מסורות שונות לגבי זהותו, כאשר אפילו שמו האמיתי נתון במחלוקת. ככל הנראה הערפל סביב דמותו נוצר בכוונה על ידיו. בצורה זו יכול כל תומך בתנועה למלא פרטים אלו כרצונו. ערפל זה הקל על אבו-מסלם לקחת בידיו את השליטה על ארגון הדעוה בח׳רסאן.[9]

מלחמות האזרחים ומרידות של עידן מרוואן אבן-מחמד (744-750), הח׳ליף האומאי האחרון, הוביל להתמוטטות השלטון בח׳רסאן. קבוצות שונות ניסו לנצל את המצב בכדי לקחת לידיהם את השליטה באזור. אבל אז הניף אבו-מסלם את נס המהפכה בכפרי האזור והמהפכה החלה. כנראה שהמסר הכללי של התעמולה העבאסית, שפנה לערבים וללא-ערבים כאחד, אפשר לאבו-מסלם לקבל את השליטה במחוז.

בפברואר 748, אבו-מסלם ביסס עצמו במרוו, וקחטבה אבן-שביב לקח פיקוד על הצבא. הכוחות העבאסים התקדמו מערבה ונצחו את הכוחות האומאים במספר

[9] Moshe Sharon, Black Banners From The East (Jerusalem: 1983) pp. 203-224

קרבות מכריעים באיראן. באוגוסט 749 הגיעו הצבאות המנצחים לנהר הפרת ליד כופה.

בשלב זה העבאסים עדיין אינם נוטלים חלק פעיל במהפכה, ואינם משתתפים במסע הארוך דרך איראן, ובקרבות כנגד הצבא האומאי. הם נדחקו עוד יותר לקרן זווית כאשר אברהים, מנהיג המשפחה, נעצר על ידי האומאים והוצא להורג, ואיש הקשר העיקרי שלהם בח׳רסאן, קיטבא אבן שביב, נהרג בעת שחצה את הפרת, זמן קצר לפני שהכוחות העבאסים כבשו את כופה.

בעקבות רצח איבראהים נוצר חלל שלטוני ומותו של קיטבא אבן שביב, אבו-סלמה, שהיה מתאם התנועה בכופה, ניצל את ההזדמנות כדי לבסס את מעמדו כממליך-מלכים ופתח במגעים עם אנשים שונים מבני משפחת עלי, במגמה להציע להם את משרת הח׳ליף. אך הוא לא לקח בחשבון את נאמנותו וכושרו של אבו-מסלם, אשר היה עשוי להפסיד מהתחזקותו של אבו-סלמה ומהעברת השלטון לידי בני-עלי. בעוד אבו-סלמה מנהל את המשא ומתן, יצרה קבוצה קטנה של אנשי אבו-מסלם מגע עם העבאסים ובחרו באבו-אל-עבאס כמועמד שלהם. הם הביא אותו למסגד בכופה ושם הוא הוכרז בפומבי לח׳ליף, והחליף שמו לאל-ספאח. אבו-סלמה הועמד בפני עובדה מוגמרת, ומיהר לקבל את הדין ולהצהיר על נאמנות לח׳ליף החדש.[10]

למרות ההכתרה, השושלת החדשה הייתה רחוקה משליטה בטוחה באימפריה. בעייתם של העבאסים היתה להטיל את מרותם באופן חד-משמעי תחילה על הח׳רסאנים ואחר כך על העולם האסלאמי כולו. הבעיה הדחופה ביותר הייתה לנצח את הח׳ליף האומאי, מרוואן, בעצמו. אמנם כוחותיו הורחקו מהמישור האיראני ומעיראק אבל היו מבוססים היטב בגבול הסורי הצפוני. המצב השתנה לאחר

[10] Hugh kennedy, The Early Abbasid Chaliphate (London: 1981) pp 43-45

הניצחון המוחץ של העבאסים בקרב שהתרחש על גדות נהר זאב. בעקבות ניצחון העבאסים נסוגו מרוואן וכוחותיו לאזור סוריה שם נתפס מרוואן ונהרג.

עם חיסול השלטון האומאי, עמד בפני העבאסים, הצורך לבסס ולייצב את שלטונם באימפריה האסלאמית. ייצובו של השלטון וקבלתו על ידי מרבית הקהילייה האסלאמית היה הישגה של קבוצת אישים מצטיינים במשפחתו הקרובה של אל-ספאח, ובראשם אחיו אבו-ג׳עפר, שהיה לימים בעצמו החליף העבאסי השני, אל-מנצור.

הצעד הראשון היה חלוקת האימפריה לשני חלקים. האזור האיראני המזרחי ניתן לאבו-מסלם כתשורה על תמיכתו בעבאסים. המערב נשאר בידי העבאסים כאשר התפקידים המרכזיים חולקו בין בני המשפחה העבאסית. אבו-מסלים הכיר בסמכותו של החליף אך נהנה מאוטונומיה כמעט מוחלטת באזורים שהיו נתונים לשליטתו.

הצעד השני היה לבסס את הקשרים בין המשפחה העבאסית לבין אנשי הצבא הח׳רסאנים שהעלו אותם לשלטון. זה נעשה על ידי מינוי בני המשפחה למפקדים במהלכים הצבאיים, כנגד כיסי ההתנגדות האחרונים שנשארו. בדרך זו עלה בידיהם לעשות נפשות בקרב אנשי הצבא הח׳רסאני, ואלה פיתחו בהדרגה תחושה של נאמנות וזהות אינטרסים עם מנהיגיהם העבאסים.

הצעד השלישי היה רצונם להרחיב את מעגל התומכים ולמנוע תלות המשפחה בכוחות הח׳רסאנים דבר שיעורר התנגדות ברחבי הקהילה האסלאמית. הם גייסו תומכים מקרב האופוזיציה לשלטון של מרוואן, את הימנים, בכך שמשפחות מסוימות מקרבם קיבלו משרות של נציבים בחלקים מהאימפריה האסלאמית.

בנוסף צירפו אליהם מנהיגים קייסים מתומכי הח'ליף האחרון, שבאו מאזורי הספר בגבול ביזנטיון וארמניה.

המהלכים של העבאסים שנועדו לבסס את שלטונם, ולהרחיב את התמיכה בהם ברחבי האימפריה, עוררו התנגדות וחוסר שביעות רצון בקרב גורמים שונים בח'ראסאן. המתנגדים שהיו מתומכיהם בעבר, התאכזבו מנתינת משרות לבני משפחה וראו בכך פגיעה באידיאולוגיה של המהפכה, שוותק בתנועה יהיה מדד לחלוקת משרות. גורמים אחרים בח'ראסאן חשו, שהמהפכה נבגדה על ידי המדיניות של אבו-מסלם והכפופים לו. המתנגדים הרגישו שהמהפכה נלקחה להם מבין הידיים וההבטחות שנתנו להם לא קוימו.

התבססות המשפחה העבאסית בשלטון, והעברת כס החליפות בתוך המשפחה העבסית , עוררה התנגדות בקרב תומכיהם בעבר, בכופה ובבצרה. הם ראו במשפחת עלי את היורשים האמיתיים של מחמד. לטענתם המשפחה העבאסית, למרות הבסיס הלגיטימי שלה, אינה שונה מהמשפחה האומאית שהודחה מהשלטון.[11]

[11] היו קנדי, מחמד והח'ליפות, (ירושלים: 1998), עמ' 117-122

סיכום

הצלחת המהפכה העבאסית קשורה באופן הדוק להתרופפות אחיזתו של השלטון האומאי, והעדר סמכות מרכזית בח׳רסאן שאפשר חופש פעולה למימוש יעדים. התעמולה העבאסית קראה לצדק חברתי וחזרה לאסלאם המקורי של מחמד, למיגור השלטון האומאי, והחזרת השלטון לידי בן ממשפחת הנביא. שליחיה של המשפחה ניצלו את העוינות וחוסר שביעות הרצון שחשה האוכלוסייה בח׳רסאן כלפי המשטר, ומשכו אחריהם אנשים שלא נהנו מהישגי הכיבוש המסלמי. השליחים בנו תשתית ארגונית בקרב תושבי ח׳רסאן שאפשרה לגייסם לפעולה צבאית, אשר העלתה את המשפחה העבאסית לשלטון.

עם עלייתם לשלטון, המשפחה העבאסית חיפשה דרכים לבסס את שלטונה ברחבי הח׳ליפות בהציעה תפקידי מפתח אף לגורמים, שהיו שותפים לשלטון בתקופת הח׳ליפים האומאים. בנוסף לכך, הם השתמשו באותם דפוסי הורשת שלטון בתוך המשפחה השלטת כמו שנהגו האומאים, ונעזרו באותם בסיסי לגיטימציה. אותם גורמים שעזרו למשפחה העבאסית התאכזבו והרגישו שהמהפכה נלקחה להם מהידיים.

לאור הדברים האלה, נשאלת השאלה האם אכן מדובר במהפכה. הרי התעמולה הבטיחה מיגור שלטון קיים והחלתו של סדר חברתי חדש. אולם בפועל המשפחה העבאסית החליפה את המשפחה האומאית בשלטון. נראה כי יש לראות בתפיסת השלטון הפיכה ולא מהפכה.

רשימה ביבליוגרפית

1. קנדי, היו, מחמד והח'ליפות, (ירושלים: 1998).

2. Crone, Patricia, God's Chaliph, (Cambridge: 1986)

3. Kennedy, Hugh, The Early Abbasid Caliphate, (London: 1981)

4. Sharon, Moshe, Black Banners From The East, (Jerusalem: 1983)